

Beleidsplan handhaving in balans 2026-2030

Inleiding

Er is landelijk veel te doen om handhaving. De ontwikkelingen rondom de toeslagenaffaire maken nog duidelijker wat de gevolgen zijn van de strikte focus in de wetgeving op het bestrijden van misbruik. Het vertrouwen dat mensen in de overheid moeten kunnen hebben dat zij rechtvaardig behandeld en beschermd zullen worden, is ernstig beschadigd.

Baanbrekers wil werken vanuit vertrouwen, zonder daarbij naïef te zijn. We hebben gezocht naar de ruimte die er is om te komen tot oplossingen voor inwoners van de Langstraatgemeenten. Dit gebeurt bijvoorbeeld door het toepassen van de Omgekeerde Toets. Dit is een methodiek die helpt bij het leveren van maatwerkoplossingen zonder willekeur. In plaats van eerst te kijken naar de wetten en regels, start de Omgekeerde Toets bij de hulpvraag van de inwoner en het gewenste effect. Pas daarna wordt gekeken hoe deze hulpvraag binnen de kaders van de wetgeving past. Daarnaast zijn in 2025 o.a. de beleidsregels Inlichtingenplicht en bestuurlijke boete Participatiewet, IOAW, IOAZ en Bbz aangepast. Het uitgangspunt in deze beleidsregels is, dat alleen nog een bestuurlijke boete wordt opgelegd wanneer er sprake is van het opzettelijk overtreden van de inlichtingenplicht om hierdoor financieel voordeel te hebben. We blijven dus optreden als er sprake is van opzettelijk handelen; vanwege onze wettelijke taak maar ook voor het behouden van draagvlak.

In dit beleidsplan over handhaving van de Participatiewet, IOAW, IOAZ en Bbz zoeken we naar een balans tussen rechtmatigheid en maatwerk, waarbij we streven naar een mensgerichte uitvoering. Daarbij combineren we regels en rechtvaardigheid met begrip en respect voor de menselijke maat. De nadruk ligt op naleving en preventie: bijstandsgerechtigden helpen om zich aan de soms ingewikkelde regels te houden en problemen door onbedoelde overtreding van regels voorkomen.

Wat is handhaving?

Handhaving is elke (re)actie van Baanbrekers die erop gericht is de naleving van de Participatiewet, IOAW, IOAZ en Bbz te bevorderen en te realiseren. Zo beïnvloeden we het gedrag van cliënten met naleving als doel. We bevorderen naleving door goed contact met cliënten te onderhouden en hen te informeren over hun verplichtingen. Als we oneigenlijk gebruik constateren, dan moeten we sanctioneren door middel van een waarschuwing, maatregel of boete.

Ontwikkelingen landelijke wetgeving

We anticiperen met dit plan op verwachte aanpassingen in de Wet handhaving sociale zekerheid en de nieuwe wet Participatiewet in balans. Met laatstgenoemd wetsvoorstel heeft de Eerste Kamer op 30 september 2025 ingestemd. Kernbegrippen zijn vereenvoudiging, vertrouwen en menselijke maat.

Met de Wet handhaving sociale zekerheid worden concrete stappen gezet om hardheden in de huidige wet weg te nemen door mensen centraal te zetten en uit te gaan van vertrouwen. Het doel is om sociale zekerheid rechtvaardiger en menselijker te maken, zonder de controle volledig los te laten. We zien die beweging ook terug in recente uitspraken van de Centrale Raad van Beroep. Het is nog niet bekend wanneer deze wet inwerking treedt, de wet is in juli 2025 aangeboden aan de Tweede Kamer en wordt daar naar verwachting in het najaar behandeld.

Met de komst van de Participatiewet in balans en de Wet handhaving sociale zekerheid, verschuift de focus van strikte controle naar:

- gedifferentieerde handhaving: een manier van handhaven op maat, waarbij bijvoorbeeld een waarschuwing wordt gegeven in plaats van direct een boete, als iemand een fout maakt zonder kwade bedoelingen.
- menselijke maat: afweging van individuele omstandigheden;
- terugvordering 'tenzij': we mogen afzien van terugvordering bij onredelijke gevolgen.

Indien zich nieuwe ontwikkelingen voordoen of landelijke wet- en regelgeving daartoe aanleiding geeft, wordt het beleidsplan Handhaving in balans 2026-2030 waar nodig aangepast.

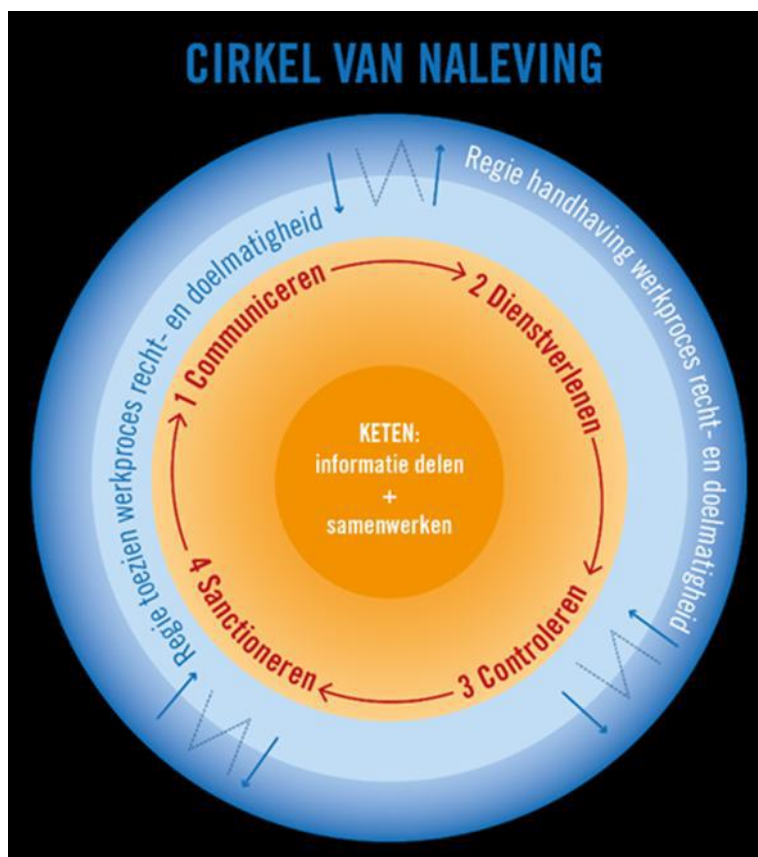
Uitgangspunten beleidsplan Handhaving in balans.

Het beleid voor handhaving wordt ingericht naar het model van de Cirkel van Naleving (voorheen Hoogwaardig Handhaven). Dit model is opgebouwd uit vier pijlers, waarvan twee preventief en twee repressief van aard zijn (zie figuur 1). Het rechtmatig verstrekken van uitkeringen, het voorkomen en het bestrijden van oneigenlijk gebruik en misbruik van de Participatiewet, IOAW, IOAZ en Bbz is gewaarborgd door te werken naar de uitgangspunten van dit landelijke model.

De nadruk ligt op preventie en gedragsverandering.

De inkomensconsulenten en trajectbegeleiders zijn vooral bezig met de eerste twee pijlers; in nauw contact staan met de cliënt, goede communicatie, informatieverstrekking en draagvlak creëren. Op

deze manier is naleving de regel en hopen we vergissingen door onwetendheid te voorkomen. Daar waar regels bewust of onbewust niet worden nageleefd is er ruimte voor corrigerende en repressieve maatregelen. Als sluitstuk zijn er sanctionerings- en invorderingsmaatregelen mogelijk.

Figuur 1 (met toestemming gekopieerd uit het beoordelingskader van de gemeente Tilburg)

Toelichting figuur 1

In de twee blauwe cirkels staan pijlen en stippellijntjes. De stippellijntjes geven aan wanneer er sprake is van gezamenlijk actie en een pijl geeft aan wie er bij een bepaalde actie regie voert. Het werkproces bij Baanbrekers is zo georganiseerd dat inkomensconsulent altijd de eindregie blijft voeren op het volledige proces. De medewerker van het team handhaving voert tijdelijk regie bij zijn/haar specifieke inzet (doen van onafhankelijk onderzoek, met mogelijke toepassing van Awb-bevoegdheden), maar is altijd ondersteunend/adviserend aan de inkomensconsulent en trajectbegeleider die verantwoordelijk is voor de (evt. sanctionerende) besluitvorming.

Cirkel van Naleving

Hieronder worden de vier pijlers van de Cirkel van Naleving toegelicht.

Pijler 1: Communicatie: sterk en duidelijk aan de poort

De inzet op naleving en handhaving begint al bij de bijstandsaanvraag. Het is van belang dat inwoners die bijstand aanvragen of al ontvangen heldere en begrijpelijke informatie krijgen over de regels die bij de uitkering horen. Om te voorkomen dat cliënten onbedoeld de fout ingaan, is het van belang om hen regelmatig voor te lichten.

Pijler 2: Dienstverlening

Een optimale dienstverlening is van groot belang om cliënten te stimuleren de regels na te leven. Als zij begrijpen wat er van hen wordt verwacht en waarom, dan zullen ze de regels en het toezicht hierop ook beter begrijpen. We willen cliënten actief ondersteunen bij het begrijpen van hun rechten en plichten (zie pijler 1) en zij mogen geen onnodige hindernissen tegenkomen als ze contact zoeken.

Pijlers 3 en 4 zijn erop gericht oneigenlijk gebruik tegen te gaan door te controleren op rechtmatigheid van de verstrekte bijstand en misstanden op te sporen en te sanctioneren. Hierin is de samenwerking tussen de inkomensconsulenten, trajectbegeleiders en de medewerkers van team Handhaving van belang, waarbij laatstgenoemden zo nodig hun speciale bevoegdheden in kunnen zetten.

Pijler 3: Controleren op maat

Het is onze wettelijke taak om de rechtmatigheid van verstrekte bijstandsuitkeringen te controleren. Het kan voorkomen dat cliënten onbewust of bewust onrechtmatig handelen. Bij lopende of nieuwe aanvragen van uitkeringen wordt op aanvraag een onderzoek naar het (voortgezet) recht uitgevoerd door het team Handhaving op basis van een signaal of waarneming. Dit signaal bereikt het team Handhaving via collega's, ketenpartners of (anonieme) meldingen van inwoners.

De medewerkers van team Handhaving hebben bevoegdheden toegekend gekregen die in afdeling 5.2 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) staan. Zo mag een handhaver gegevens vorderen, waarnemen, internetonderzoek doen voor de verlening of voortzetting van bijstand.

De werkwijze van handhavers is gebaseerd op menselijke maat, waarbij er naar een balans gezocht wordt tussen handhaving en het respecteren van de persoonlijke omstandigheden van de cliënten.

Pijler 4: Sanctioneren

Het streven is om overtredingen zoveel mogelijk te voorkomen en tijdig te handelen, maar als een (bewuste) regelovertreding vastgesteld wordt, volgt een passende maatregel. Hoewel het handhaven van regels essentieel is voor het waarborgen van rechtmatigheid, onderstrepen we het belang van maatwerk en menselijke maat. Het opleggen van een passende maatregel blijft een middel en is geen doel op zich.

Van beleid naar praktijk

Dit beleidsplan heeft betrekking op de periode van 1 januari 2026 tot en met 31 december 2030. Jaarlijks wordt een uitvoeringsplan opgesteld waarin de concrete acties en prioriteiten voor dat jaar worden uitgewerkt. De evaluatie van het uitvoeringsplan vindt plaats aan het einde van het betreffende kalenderjaar. De inzichten uit deze evaluatie worden gebruikt om het plan voor het komende jaar op te stellen.

Evaluatie beleidsplan Handhaving in balans

Om de impact van het beleid te monitoren, worden jaarlijks voortgangsrapportages opgesteld en wordt het gehele beleidsplan na afloop van de periode (2026–2030) geëvalueerd.